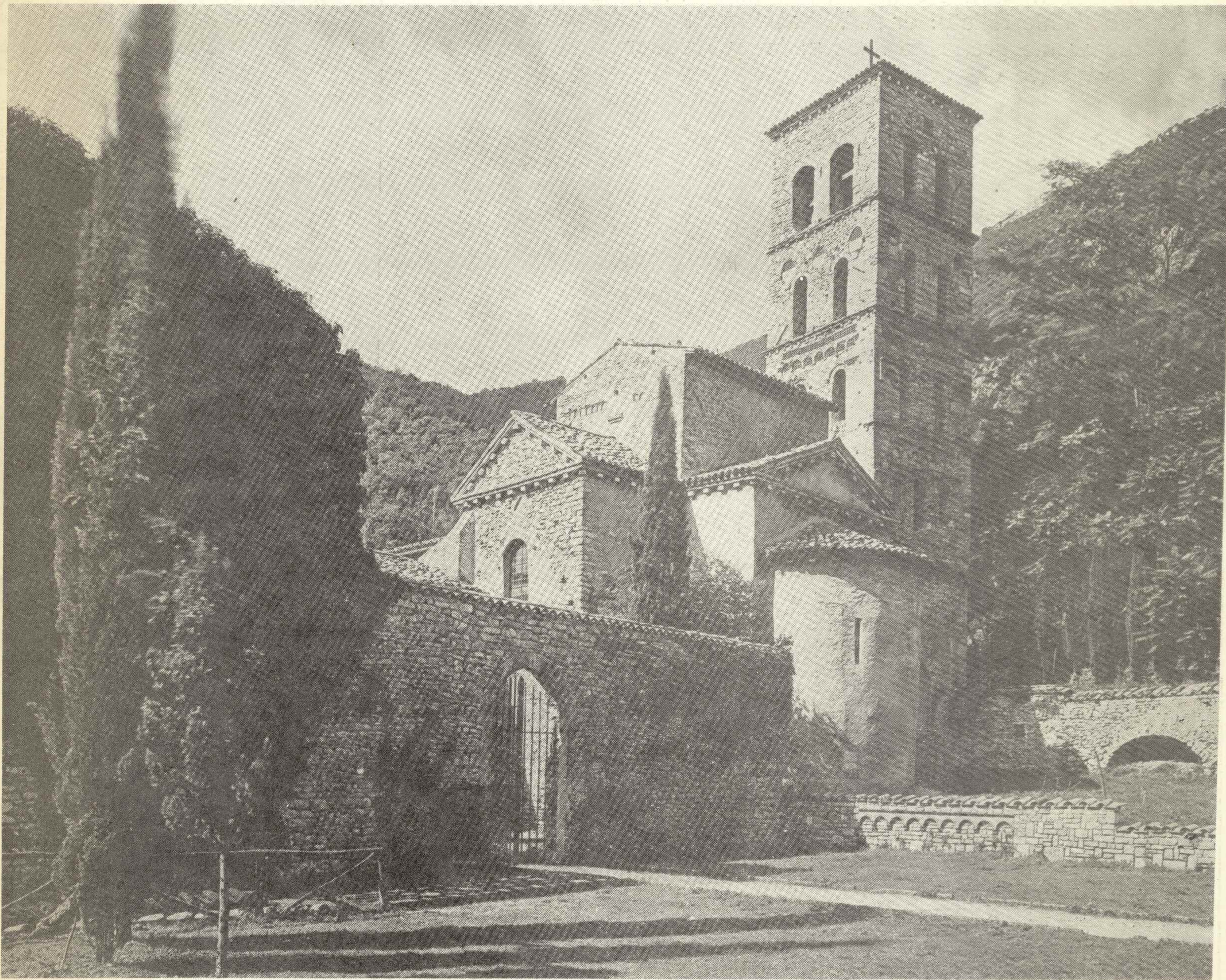

352180

2

*OCHRONA DÓBR KULTURY WE WŁOSZECH
UMBRIA I WENECJA*

Organizatorzy wystawy:
Włoska Rada Badań Naukowych (CNR)
PP Pracownie Konserwacji Zabytków
Komisarz wystawy ze strony włoskiej: arch. Roberto Orazi
Realizator wystawy: Ośrodek Informacji PP PKZ
Opracowanie tekstu: dr A. Wrzeźniowski
Opracowanie graficzne folderu: Jerzy Treutler
Wydawnictwo Centralnego Biura Wystaw Artystycznych

Cena 5.— zł
WDA — Zakład Typograficzny. Zam. 1005. Nakł. 400. O-4.

CENTRALNE BIURO WYSTAW ARTYSTYCZNYCH

OCHRONA DÓBR KULTURY WE WŁOSZECH
UMBRIA I WENECJA

listopad — grudzień 1980

Warszawa „Zachęta”, plac Małachowskiego 3

OD ORGANIZATORÓW

Włosko-polskie kontakty w zakresie konserwacji zabytków istnieją od wielu lat a w ostatnim okresie uległy pogłębieniu przez powołanie polsko-włoskiej Interdyscyplinarnej Grupy Roboczej nauk stosowanych w archeologii i ochronie dóbr kultury. Ze strony włoskiej weszli do niej pracownicy Instytutu Technik Stosowanych w Ochronie Dóbr Kultury, działającego w ramach Włoskiej Rady Badań Naukowych (Consiglio Nazionale delle Ricerche), natomiast ze strony polskiej w badaniach uczestniczy Instytut Historii Kultury Materialnej PAN.

Ożywione kontakty naukowe koncentrują się na problemach badań archeologicznych. Szczególnie owocna jest współpraca w zakresie zastosowań metod geofizycznych w archeologii.

W roku 1979 do porozumienia CNR — PAN, na wniosek strony włoskiej w wyniku nawiązanych wcześniej kontaktów, włączono PP Pracownie Konserwacji Zabytków jako trzecią stronę porozumienia. W ramach tej współpracy w latach 1977 — 1980 pracownicy Oddziału Warszawskiego PP PKZ wykonali dokumentację fotogrametryczną szeregu obiektów architektonicznych prowincji Umbria. Ponadto uzgodniono tematy wspólnych prac w zakresie badań podstawowych w dyscyplinach mających kluczowe znaczenie dla rozwoju nowoczesnych metod konserwacji. Będą one realizowane drogą wymiany pracowników.

Świadectwem zacieśniających się kontaktów polsko-włoskich w dziedzinie ochrony i konserwacji dóbr kultury jest też i niniejsza wystawa przygotowana pod patronatem Włoskiej Rady Badań Naukowych.

Prezentowaną wystawę zrealizowano specjalnie z myślą o widzu polskim i ma ona na celu podzielenie się z polskim społeczeństwem problemami nurtującymi włoskie środowisko zajmujące się problematyką ratowania dziedzictwa kulturalnego. Założeniem wystawy jest zaprezentowanie dwóch całkiem różnych, funkcjonujących dziś we Włoszech, systemów kompleksowych działań w pałacej sprawie konserwacji i ochrony dóbr kultury na przykładach Umbrii i Wenecji.

Wyrazem wieloletniej dyskusji nad powyższymi zagadnieniami są kolejne ustawy regulujące sytuację prawną w tej dziedzinie. Za najdawniejszą nowoczesną ustawę można uznać dekret z 1939 r. mówiący o „...ochronie przedmiotów o znaczeniu historycznym i artystycznym”. W 1954 r. w ustawodawstwie światowym pojawiło się pojęcie „dobra kulturalne”. Sprecyzowaniu tego terminu, zarówno w sensie kulturowym jak i prawnym poświęconych zostało szereg dekretów w latach późniejszych. Między 1970 a 1975 rokiem pojawiają się ustawy o podstawowym znaczeniu dla polityki kulturalnej państwa, ustanawiające regiony obdarzone znacznymi kompetencjami w kwestii zarządzania dobrami kulturalnymi. W 1977 r. Dekretem Prezydenta Republiki — regiony otrzymały prawo decyzji również w sprawach administracyjnych swego terytorium. W ten sposób stworzone zostały warunki całościowego zarządzania sprawami kultury, oświaty i gospodarki określonego terytorium.

Za wielkie osiągnięcie dyskusji nad metodami ochrony dóbr kultury należy uznać wytyczanie zupełnie nowych celów stojących przed całym społeczeństwem, bez realizacji których wielowiekowa spuścizna w szybkim tempie uległaby zniszczeniu bezpowrotnemu.

Plonem tej dyskusji jest nowoczesne spojrzenie nakazujące ratować nie tylko poszczególne zabytki wysokiej klasy, lecz całe zespoły i to wraz z ich naturalnym środowiskiem, bowiem uznano, że środowisko to kształtowane przez wielowiekową działalność człowieka stanowi również dziedzictwo kulturowe. Sens takiego działania mieści się w samej nazwie instytucji patronującej tym poczynaniom, tj. Ministerstwa Dóbr Kulturalnych i Środowiska powołanego w 1975 r. W ten sposób prze-

łamano tradycyjne sposoby myślenia zawężające problemy ochrony do konserwacji dzieła sztuki.

W latach siedemdziesiątych w toku dyskusji wypracowano we Włoszech dwie całkowicie różne drogi ochrony i konserwacji zabytków. Pierwsza z nich polega na centralnym nadzorze wyznaczonych do tego celu Superintendencji czuwających nad ratowaniem i zabezpieczaniem dóbr kulturalnych. W swej istocie organizacyjnie nie odbiegają one wiele od tradycyjnej metody patronatu władz centralnych, aczkolwiek służą realizacji polityki odnowy kulturalnej. Przykładem takiego działania jest Wenecja.

Znacznie więcej problemów rodzi druga metoda. Polega ona, jak przewidziano wyżej na udzieleniu powołanym regionom szerokich uprawnień w zakresie ratowania dziedzictwa kulturowego. Każdy z regionów dzieli się z kolei na obszary (zarządy). Obejmują one tereny jednorodne nie tylko jako zespoły urbanistyczne z punktu widzenia ich rozwoju historycznego, lecz również w miarę możliwości i środowiska naturalnego. W obrębie każdego z zarządów mieści się określona ilość jednostek administracyjnych — gmin.

Regiony sprawują nadzór centralny w sensie wytyczania celów polityki terytorialnej i dysponowania funduszami, a władze regionu upoważnione są do sporządzania kompleksowych programów harmonijnego rozwoju ekonomicznego, oświatowego i kulturalnego swego terytorium. Wykonawstwo powierzane jest gminom lub nawet przedsiębiorstwom prywatnym. Jedne i drugie zobowiązane są do skrupulatnych rozliczeń z wykonywania planów przed zarządami.

W oparciu o odpowiednie akty prawne w 1978 r. Region Umbrii przygotował „Plan regionalny konserwacji i użytkowania dóbr kulturalnych”. Obejmuje on generalnie wszystkie sprawy związane zarówno z dziedzictwem historycznym, artystycznym, szeroko pojętą urbanistyką jak i ochroną krajobrazu i zasobów naturalnych. Zgodnie z założeniami planu w Regionie tym powołano 12 zarządów.

Plan rozwoju Regionu wchodzi dopiero w życie. W realizację wytyczonych celów zaangażowanych zostało wiele instytucji. Obok jednostek specjalistycznych jak muzea czy pracownie konserwacji zabytków, problemem ochrony winny zająć się

szkoły, biblioteki, archiwa i inne instytucje kulturalno-oświatowe. W ten sposób sprawy ochrony dziedzictwa kulturalnego stają się sprawami całego społeczeństwa Regionu.

W myśl założeń ustaw dziedzictwo kulturalne stanowi własność społeczną i jako takie ma w pierwszym rzędzie służyć jak najpełniejszemu zaspokojeniu potrzeb całej społeczności. Chodzi o to aby nie izolować zabytków i muzeów od społeczeństwa jako organizmów martwych, lecz aby dawne zespoły urbanistyczne wtopione w ich naturalne środowisko, adaptowane do nowych warunków cywilizacyjnych, tętniły życiem jak przed laty.

Realizacja planów objęła jak dotąd biblioteki i archiwa. Inne jednostki czekają na przygotowanie odpowiednich szczegółowych planów interwencji. Podstawowe trudności w uporządkowaniu spraw wielu placówek kulturalnych stanowią: brak wysoko kwalifikowanych kadr, brak pomieszczeń magazynowych zapewniających swobodny dostęp do zbiorów, a także w wielu przypadkach niekompletne inwentarze. Rozwiązanie tych problemów może nastąpić za wiele lat, zakładając konsekwentną realizację planów przyjętych przez zarządy.

Szczególny problem stanowi wykorzystanie zespołów urbanistycznych. Zachodzi tu konflikt interesów pomiędzy prywatną z reguły formą własności a interesem społecznym. Przy obecnym głódzie mieszkaniowym we Włoszech często zdarzają się przypadki wykwaterowania mieszkańców na obrzeża miast z zespołów zabytkowych poddawanych remontom. Po restauracji zespoły te nabierają charakteru luksusowego, przekraczającego możliwości finansowe poprzednich mieszkańców. Poza krzywdą czynioną tym ludziom prowadzi to do bezpowrotnej zmiany charakteru tych zespołów jako środowiska życia społecznego. Obecne ustawy nakładają w tej mierze ograniczenia na prywatnych właścicieli, jednakże jest to dopiero początek drogi.

Postępowa opinia publiczna regionu, której leży na sercu zachowanie dziedzictwa kulturalnego, zdaje sobie sprawę, iż na nowej drodze muszą zostać wypracowane nowe metody i z pewnością nie obejdzie się bez wielu błędów. Tym niemniej powszechne jest przekonanie, iż jest to jedyna droga, która może zahamować proces niszczenia zabytków w przyszłości.

